

EIROPAS PARLAMENTA PILNVARAS

Parlaments veic dažādas funkcijas, pamatīgi pildot savu institucionālo pienākumu Eiropas Savienības politikas veidošanas procesā. Demokrātijas principu ievērošanu ES līmenī Parlaments nodrošina, piedaloties likumdošanas procesā, īstenojot ar budžetu un kontroli saistītās pilnvaras, piedaloties Līgumu pārskatīšanā un izmantojot tiesības vērsties Eiropas Savienības Tiesā.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 223.–234. un 314. pants.

MĒRĶI

Parlaments kā iestāde, kas pārstāv Eiropas pilsoņus, veido Eiropas Savienības demokrātisko pamatu. Lai nodrošinātu Savienības lēmumu demokrātisko leģitimitāti, Parlamentam cieši jāiesaistās Savienības likumdošanas procesā un pilsoņu vārdā jāveic citu Savienības iestāžu politiska kontrole.

KONSTITUCIONĀLĀS UN RATIFIKĀCIJAS PILNVARAS (SK. [1.2.4.](#))

Kopš Vienotā Eiropas akta stāšanās spēkā visiem līgumiem par jaunu dalībvalstu pievienošanu un visiem asociācijas līgumiem ir vajadzīga Parlamenta piekrišana. Saskaņā ar Vienoto Eiropas aktu šī procedūra ir piemērojama arī citiem starptautiskiem nolīgumiem, kas būtiski ietekmē Savienības budžetu (aizstājot 1975. gadā pieņemto saskaņošanas procedūru). Ar Māstrihtas līgumu šī prasība ir attiecināta arī uz līgumiem, ar ko tiek veidotas īpašas iestāžu sistēmas vai kas ir saistīti ar koplēmuma procedūrā pieņemta tiesību akta grozīšanu. Parlaments (kopš Māstrihtas līguma stāšanās spēkā) dod piekrišanu arī tiesību aktiem, kas reglamentē vēlēšanu procedūru. Kopš Amsterdamas līguma stāšanās spēkā Padomei vispirms ir jāsaņem Parlamenta piekrišana, ja tā vēlas paziņot par reālu risku, ka kāda dalībvalsts ir būtiski pārkāpusi Savienības pamatprincipus, un tikai pēc tam Padome var sniegt attiecīgajai dalībvalstij ieteikumus vai piemērot tai sankcijas. Savukārt Padomes piekrišana ir vajadzīga ikreiz, kad tiek pārskatīts Eiropas Parlamenta deputātu nolikums.

Kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā Parlaments var pats ierosināt Līgumu pārskatīšanu, un tam pieder galavārds par iespējamu konventa sasaukšanu, lai sagatavotu turpmākus Līgumu grozījumus (Līguma par Eiropas Savienību (LES) 48. panta 2. un 3. punkts).

LĪDZDALĪBA LIKUMDOŠANAS PROCESĀ (SK. [1.2.3.](#))

Parlamenta līdzdalība Savienības tiesību aktu pieņemšanas procesā ir atkarīga no katra tiesību akta juridiskā pamata. Parlamenta loma ir pakāpeniski pieaugusi – no vienkārša padomdevēja tas ir kļuvis par līdzvērtīgu Padomes partneri kopīgā lēmumu pieņemšanas procesā.

A. Parastā likumdošanas procedūra

Kopš ir stājies spēkā Nicas līgums (sk. [1.1.4.](#)), koplēmuma procedūra tiek piemērota 46 juridiskā pamata veidiem, kas noteikti EK līgumā. Faktiski šī procedūra Parlamentu padara līdzvērtīgu Padomei – ja abas iestādes vienojas, tiesību akts tiek pieņemts pirmajā vai otrajā lasījumā; ja vienošanās nav panākta, paredzēto aktu var pieņemt, tikai sekmīgi īstenojot pušu samierināšanas procedūru.

Stājoties spēkā Lisabonas līgumam (sk. [1.1.5.](#)), koplēmuma procedūra ir kļuvusi par parasto likumdošanas procedūru (LESD 294. pants). Šī procedūra tiek piemērota vairāk nekā 40 jaunām politikas jomām, piemēram, attiecībā uz brīvību, drošību un tiesiskumu, ārējo tirdzniecību, vides politiku un kopējo lauksaimniecības politiku (KLP).

B. Apspriežu procedūra

Apspriežu procedūru joprojām piemēro LES 27., 41. un 48. pantā paredzētajos gadījumos, kā arī nodokļu un konkurences politikas jomā, ar iekšējo tirgu nesaistītu tiesību aktu tuvināšanai un atsevišķiem sociālās politikas aspektiem.

C. Sadarbības procedūra (atcelta)

Tā saukto sadarbības procedūru (bijušais EK līguma 252. pants) ieviesa ar Vienoto Eiropas aktu, bet ar Māstrihtas līgumu šo procedūru attiecināja uz lielāko daļu likumdošanas jomu, kurās Padome pieņēma lēmumu ar balsu vairākumu. Saskaņā ar šo procedūru Padomei otrajā lasījumā bija obligāti jāņem vērā ar absolūto balsu vairākumu pieņemtie Eiropas Parlamenta grozījumi, ciktāl tos bija pārņēmusi Komisija. Šīs procedūras ieviešana nozīmēja, ka Parlamentam ir piešķirtas reālas likumdošanas pilnvaras, taču ar Lisabonas līgumu tā tagad ir atcelta (sk. [1.1.5.](#)).

D. Piekrišanas procedūra

Ar Māstrihtas līgumu piekrišanas procedūru piemēroja dažām likumdošanas jomām, kurās Padomei lēmums ir jāpieņem vienbalsīgi, bet pēc Amsterdamas līguma stāšanās spēkā šī procedūra attiecas vairs tikai uz struktūrfondu un Kohēzijas fondu.

Atbilstoši Lisabonas līgumam piekrišanas procedūru (ko mēdz dēvēt arī par apstiprināšanu) piemēro dažām jaunām jomām, piemēram, LES 7., 14., 17., 27., 48. un 50. pantā un LESD 19., 83., 86., 218., 223., 311. un 312. pantā paredzētajos gadījumos, un saistībā ar pasākumiem, kas Padomei jāveic, ja ir vajadzīga Savienības rīcība, bet Līgumos attiecīgās pilnvaras nav paredzētas (LESD 352. pants).

E. Iniciatīvas tiesības

Māstrihtas līgums Parlamentam piešķir likumdošanas iniciatīvas tiesības, taču tās ir tikai tiesības prasīt Komisijai, lai tā iesniegtu priekšlikumu. Lisabonas līgums šīs

tiesības saglabā (LESD 225. pants), un tās ir sīkāk izklāstītas Parlamenta un Komisijas noslēgtajā iestāžu nolīgumā.

BUDŽETA PILNVARAS (SK. [1.2.5.](#))

Stājoties spēkā Lisabonas līgumam, ir likvidēta obligāto un neobligāto izdevumu nošķiršanas prakse. Parlaments ir kļuvis par līdzvērtīgu Padomes partneri ikgadējā budžeta procedūrā, kas tagad līdzinās parastajai likumdošanas procedūrai.

Parlaments ir viena no divām budžeta lēmējinstādēm (LESD 314. pants). Parlaments iesaistās budžeta veidošanas procesā jau tā sagatavošanas sākumposmā, proti, nosakot vispārīgās pamatnostādnes un izdevumu veidus. Parlaments pieņem budžetu un uzrauga tā izpildi (LESD 318. pants). Parlaments apstiprina budžeta izpildi (LESD 319. pants).

Turklāt Parlamentam ir jāpiekrīt daudzgadu finanšu shēmas (DFS) pieņemšanai (LESD 312. pants). DFS 2014.–2020. gadam ir pirmā šāda shēma, kurai piemērojami LESD noteikumi.

IZPILDINSTITŪCIJU DARBĪBAS KONTROLE

Parlamentam ir vairākas kontroles pilnvaras. Tas pārbauda Komisijas iesniegto gada pārskata ziņojumu (LESD 233. pants) un kopā ar Padomi uzrauga Komisijas īstenošanas un deleģēto aktu izpildi (LESD 290. un 291. pants).

A. Komisijas apstiprināšana

Parlaments 1981. gadā sāka neoficiāli apstiprināt Komisiju, pārbaudot un apstiprinot tās darba programmu. Tomēr tikai kopš 1992. gada (kad stājās spēkā Māstrihtas līgums) Parlamentam ir oficiāli jāapstiprina gan dalībvalstu izvēlētais Komisijas priekšsēdētāja kandidāts, gan komisāru kolēģija kopumā. Amsterdamas līgums šīs tiesības paplašināja, nosakot, ka vēl pirms pārējo komisāru iecelšanas Parlamentam ir atsevišķi jāapstiprina Komisijas priekšsēdētāja iecelšana. Parlaments 1994. gadā ieviesa arī komisāru amatu kandidātu uzklauššanu. Saskaņā ar Lisabonas līgumu Komisijas priekšsēdētāja kandidāts ir jāizvēlas, ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātus. Attiecīgi savā 2012. gada 22. novembra rezolūcijā par Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2014. gadā^[1] Parlaments mudināja Eiropas politiskās partijas izvirzīt kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam, tā tiecoties nostiprināt gan Parlamenta, gan Komisijas politisko leģitimitāti. Kopš 2014. gada ir ieviesta tā dēvētā “lokomotīves” (Spitzenkandidaten) procedūra, proti, Eiropas politiskās partijas vēl pirms Eiropas Parlamenta vēlēšanām izraugās savus vadošos kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam (sk. [1.3.3.](#)).

B. Priekšlikums izteikt neuzticību

Jau kopš Romas līguma stāšanās spēkā var ierosināt izteikt Komisijai neuzticību (to dēvē arī par “neuzticības balsojumu”). Pašlaik vispārīgie noteikumi, ar ko ir paredzētas Parlamenta tiesības balsot par neuzticības izteikšanu Komisijai, ir izklāstīti LESD 17. panta 8. punktā un LESD 234. pantā. Lai šāds pieprasījums būtu spēkā, tas ir

[1] [OV C 419, 16.12.2015., 185. lpp.](#)

jāpieņem ar nodoto balsu divu trešdaļu vairākuma un Parlamenta deputātu vairākuma atbalstu. Ja ar balsojumu priekšlikums tiek atbalstīts, Komisija atkāpjas pilnā sastāvā, un tas cita starpā nozīmē, ka no savu pienākumu pildīšanas Komisijas sastāvā atkāpjas arī Komisijas priekšsēdētāja vietnieks / Savienības augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos. Līdz šim Parlaments vairākas reizes nesekmīgi ir mēģinājis izmantot attiecīgos spēkā esošā Līguma un tā priekšteču noteikumus, lai panāktu Komisijas atkāpšanos pilnā sastāvā.

C. Parlamenta jautājumi

Ikviens deputāts var uzdot jautājumu, uz kuru saņēmējam – Eiropadomes priekšsēdētājam, Padomei, Komisijai vai Komisijas priekšsēdētāja vietniekam / Savienības augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos – ir jāatbild rakstiski. LESD 230. pantā ir noteikts, ka Komisija uz Parlamenta vai tā locekļu iesniegtajiem jautājumiem atbild mutiski vai rakstiski, savukārt Eiropadomi un Padomi Parlaments uzklausa saskaņā ar nosacījumiem, kas paredzēti Eiropadomes reglamentā un Padomes reglamentā.

Tātad Parlaments ar vai bez debatēm var uzdot jautājumus, uz kuriem jāatbild rakstiski vai mutiski, un var tos uzdot arī jautājumiem īpaši paredzētajā laikā.

D. Izmeklēšanas komitejas

Saskaņā ar LESD 226. pantu Parlaments ir pilnvarots izveidot pagaidu izmeklēšanas komiteju, kurai uzdots izmeklēt iespējamus pārkāpumus vai administratīvās kļūmes, kas pieļautas, īstenojot Savienības tiesību aktus. Tajā pašā pantā ir noteikts, ka Parlaments, pieņemot regulējumu pēc paša iniciatīvas, tiklīdz ir saņēmis Padomes un Komisijas piekrišanu, pats detalizēti nosaka, kā ir īstenojamas tiesības veikt izmeklēšanu. Kamēr šāds regulējums vēl nav pieņemts, tiesības veikt izmeklēšanu ir īstenojamas, ievērojot 1995. gada leģislāciju nolīgumu, kas pievienots Parlamenta Reglamentā^[2] pielikumā. Parlaments ne reizi vien ir norādījis, ka triju iestāžu savstarpējā saziņa un sadarbība ir jāuzlabo, lai Parlaments spētu pildīt savas pilnvaras, pamatojoties uz LESD 226. pantu. Tā 2014. gadā tas pieņēma normatīvo rezolūciju par priekšlikumu regulai par sīki izstrādātiem noteikumiem, kas reglamentē Eiropas Parlamenta izmeklēšanas tiesību īstenošanu^[3]. Taču triju iestāžu sarunas par šo priekšlikumu ir nonākušas pamatīgā strupceļā. Tāpēc 2019. gada aprīlī Parlaments pieņēma rezolūciju^[4], kurā pauda visdziļāko neapmierinātību ar Padomes un Komisijas attieksmi, kas ir par iemeslu tam, ka pēc vairāk nekā četrus gadus neoficiālām sanāksmēm vēl arvien nav sarīkota oficiāla sanāksme, lai apspriestu konstatēto problēmu iespējamus risinājumus. Savā rezolūcijā Parlaments norādīja, ka uzskata – Padome un Komisija nav ievērojušas iestāžu sadarbības principu, un aicināja abas minētās iestādes sarunas par šo jautājumu atsākt ar jaunievēlēto Parlamentu.

[2]Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas 1995. gada 19. aprīļa Lēmums 95/167/EK, Euratom, EOTK par sīki izstrādātiem Eiropas Parlamenta izmeklēšanas tiesību izmantošanas noteikumiem (OV L 113, 19.5.1995., 1. lpp.).

[3]Eiropas Parlamenta 2014. gada 16. aprīļa normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Eiropas Parlamenta regulai par sīki izstrādātiem noteikumiem, kas reglamentē Eiropas Parlamenta izmeklēšanas tiesību īstenošanu un ar ko aizstāj Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Lēmumu 95/167/EK, Euratom, EOTK (OV C 443, 22.12.2017., 39. lpp.).

[4]Eiropas Parlamenta 2019. gada 18. aprīļa rezolūcija par sarunām ar Padomi un Komisiju par priekšlikumu tiesību aktam par Eiropas Parlamenta izmeklēšanas tiesībām (P8_TA(2019)0440).

E. Kontrole kopējās ārpolitikas un drošības politikas jomā

Šajā jomā Parlamentam ir tiesības saņemt informāciju, un tas var vērsties pie Padomes ar jautājumiem un ieteikumiem. Ar Parlamentu apspriežas par kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) būtiskākajiem aspektiem un pamatvirzienu izvēli (LES 36. pants). Īstenojot leģislatīvo nolīgumu par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību (2013/C 373/01), ir uzlabojušās arī apspriežu procedūras par KĀDP, vismaz finanšu jautājumos. Parlamenta ietekmi palielina Savienības augstā pārstāvja ārlietās un drošības politikas jautājumos izveidotais amats, jo šajā amatā ieceltā persona vienlaikus pilda arī Komisijas priekšsēdētāja vietnieka pienākumus.

VĒRŠANĀS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ

Parlamentam ir tiesības iesniegt prasību Tiesā, ja cita iestāde ir pārkāpusi Līguma noteikumus.

Parlamentam ir tiesības iestāties lietā, t. i., atbalstīt vienu no tiesvedībā iesaistītajām pusēm. Šīs savas tiesības Parlaments izmantoja arī vēsturiskajā “izoglikozes” lietā (1980. gada 29. oktobra spriedums lietās 138/79 un 139/79), kurā Tiesa nosprieda, ka Padomes regula nav spēkā, jo Padome nebija ievērojusi pienākumu apspriesties ar Parlamentu. Parlaments var celt Tiesā prasību par bezdarbību (LESD 265. pants), vērsties pret iestādi, kas pārkāpusi Līgumu, kā tas notika, piemēram, lietā 13/83, kurā Tiesa atzina Padomi par vainīgu, jo tā nebija veikusi pasākumus kopējās transporta politikas jomā.

Saskaņā ar Amsterdamas līgumu prasību atcelt tiesību aktu Parlaments var iesniegt, tikai lai aizsargātu savas prerogatīvas. Kopš Nicas līguma stāšanās spēkā Parlamentam vairs nav jāpierāda īpaša ieinteresētība – tagad tas var ierosināt tiesvedību tāpat kā Padome, Komisija un dalībvalstis. Parlaments var būt atbildētāja puse lietā, kas ierosināta par koplēmuma procedūrā pieņemtu tiesību aktu, kā arī par tādiem Eiropas Parlamenta tiesību aktiem, kuri pieņemti, lai radītu tiesiskas sekas attiecībā uz trešām personām. Tādējādi LESD 263. pants apstiprina Tiesas judikatūru lietās 320/81, 294/83 un 70/88.

Parlamentam ir arī tiesības lūgt, lai Tiesa sniegtu iepriekšēju atzinumu par to, vai starptautisks nolīgums ir saderīgs ar Līgumu (LESD 218. pants).

LŪGUMRAKSTI (SK. [4.1.4.](#))

Savienības pilsoņi, izmantojot savas tiesības iesniegt lūgumrakstus, tos nosūta Eiropas Parlamenta priekšsēdētājam (LESD 227. pants).

EIROPAS PILSONU INICIATĪVA (SK. [4.1.5.](#))

Parlaments Lūgumrakstu komitejas vadībā rīko sanāksmi, lai uzklautu tos, kas iesnieguši Līgumam atbilstošas Eiropas pilsoņu iniciatīvas. Parlaments un Padome

2019. gada 17. aprīlī oficiāli pieņēma jauno regulu par Eiropas pilsoņu iniciatīvu^[5], un drīzumā šī regula tiks oficiāli publicēta. Jaunie noteikumi būs spēkā no 2020. gada.

OMBUDA IECELŠANA

Saskaņā ar Lisabonas līgumu Eiropas Parlaments ievēlē Eiropas ombudu (LESD 228. pants) (sk. [1.3.16.](#)).

Eeva Pavy
05/2019

[5]<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-92-2018-INIT/lv/pdf>

